

ЯКОВЕЦЬ І. С.,

доктор юридичних наук, старший науковий співробітник, керівник центру правового забезпечення розвитку науки і технологій (Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності Національної академії правових наук України)

УДК 346.548:614.27

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.5.9>

ПАНДЕМІЯ COVID-19 ЯК КАТАЛІЗАТОР ПРОЦЕСІВ В СФЕРІ ДОСТУПУ ДО ЛІКУВАННЯ

Автор статті аналізує вплив пандемії COVID-19 на різні сфери суспільного життя та її роль у реформуванні глобальних систем охорони здоров'я, на доступ до лікування та медичних інновацій, реалізації громадянами різних країн права на охорону здоров'я.

У статті підкреслюється, що діяльність органів державної влади в різних країнах полягає і у створенні необхідних умов, які дають змогу зробити охорону здоров'я більш доступною для всіх, незалежно від соціально-економічного рівня. Для цього держави в сфері охорони здоров'я впроваджують різні механізми, які направлені на забезпечення доступу до лікування, можливість використовувати інноваційні ліки, отримати легкий доступ до медичних послуг для всіх громадян, навіть при настанні надзвичайних ситуацій.

Пандемія спонукала світ до глобальної переоцінки систем охорони здоров'я, підкресливши взаємопов'язаність нашого світу та спільну відповідальність, і заставила функціонувати системи охорони здоров'я багатьох країн в режимі надзвичайної ситуації. Серйозні економічні наслідки для багатьох держав наряду із значними втратами людського населення у світовому масштабі не лише висвітлило нагальну потребу в ефективному лікуванні, а й прискорило та трансформувало процеси, що регулюють доступ як до вакцин, так і до сучасних методів і способів лікування.

Проте розподіл і доступність вакцин виявили глибоку нерівність, та наявність проблем етичного, економічного та логістичного характеру в забезпеченні імунізації в глобальному масштабі. У статті розкривається роль світової ініціативи COVAX як механізму, який покликаний забезпечити справедливий доступ до вакцин проти COVID-19 у всьому світі, та міжнародної співпраці як відповіді на виклики пандемії корона вірусу.

Ключові слова: право на охорону здоров'я, пандемія COVID-19, доступ до лікування, вакцини, інноваційні ліки, доступність вакцин, ініціатива COVAX, міжнародна співпраця.

Iakovets I. S. The Covid-19 pandemic as a driver for access to treatment

The author of the article analyses the impact of the COVID-19 pandemic on various spheres of public life and its role in reforming global healthcare systems, access to treatment and medical innovations, and the exercise of the right to healthcare by citizens of different countries.

The article emphasizes that the activities of public authorities in different countries also include the creation of the necessary conditions to make healthcare

more accessible to all, regardless of socio-economic level. For this purpose, the states implement various mechanisms in the healthcare sector aimed at ensuring access to treatment, the possibility of using innovative medicines, and easy access to medical services for all citizens, even in the event of emergencies.

The pandemic has prompted a global reassessment of healthcare systems, highlighting the interconnectedness of our world and shared responsibility, and has forced many countries' healthcare systems to operate in an emergency mode. The severe economic consequences for many countries, along with the significant loss of human life on a global scale, has not only highlighted the urgent need for effective treatment, but also accelerated and transformed the processes governing access to both vaccines and modern methods and treatments.

However, the distribution and availability of vaccines have revealed deep inequalities and ethical, economic and logistical challenges in providing immunization on a global scale. The article reveals the role of the global COVAX initiative as a mechanism designed to ensure equitable access to COVID-19 vaccines worldwide and international cooperation as a response to the challenges of the coronavirus pandemic.

Key words: *right to healthcare, COVID-19 pandemic, access to treatment, vaccines, innovative medicines, availability of vaccines, COVAX initiative, international cooperation.*

Вступ. У будь-якій країні на органи державної влади покладається обов'язок у створенні необхідних умов для забезпечення ефективної та доступної медичної допомоги для всіх громадян. Завдяки різноманітній політиці, нормативним актам і механізмам фінансування уряди можуть створити умови при яких медичні послуги стануть доступніші кожному, незалежно від його соціально-економічного рівня.

Такі умови можуть бути досягнені через послідовні кроки, зокрема, створення та функціонування системи охорони здоров'я, дія якої направлена на забезпечення охоплення всіх жителів, зменшення фінансових бар'єрів для доступу до медичних послуг. Запровадження спеціальних програм у сфері охорони здоров'я направлених на профілактику та боротьбу з хворобами, підвищення рівня культури населення в сфері здоров'я, результатами яких може бути не тільки покращення загальних показників здоров'я та зменшення хвороб, але і зменшення довгострокових витрат на охорону здоров'я та підвищення якості життя.

Нарешті, ефективна система охорони здоров'я – це система, яка постійно адаптується та впроваджує інновації та налаштована на нові медичні технології, інноваційні лікарські засоби, передові технології у лікуванні.

Доступність населення до лікування та можливість використовувати інноваційні ліки залишається наріжним каменем будь-якої системи охорони здоров'я, яка має забезпечувати легкий доступ до медичних послуг для всіх громадян, навіть при настанні надзвичайних ситуацій.

Новий коронавірус (SARS-COV-2), який з'явився наприкінці 2019 року, був зареєстрований у Китаї та заразив мільйони людей у всьому світі, з найвищим рівнем поширення серед людей порівняно з іншими коронавірусами [1].

Дослідженнями стану і тенденцій впливу COVID-19 на економічну ситуацію у світі, вплив на фармацевтичну галузь здійснювали такі вчені як: А. Гуррія, О. Кашинцева, І. Демченко, В. Пашков, К. Лагард, Р. Хатт, А. Пустова, А. Амелін, В. Каценельсон, Д. Монін та ін.

Метою даного дослідження є дослідження впливу пандемії на світові процеси в різних сферах, в тому числі і у фармацевтичній індустрії та сфери доступу населення до лікування, шляхів забезпечення необхідними ліками у період надзвичайної ситуації.

Вклад основного матеріалу. Пандемія – це не те саме, що епідемія. Під час епідемії трапляється набагато більше випадків захворювань, ніж зазвичай у громаді чи регіоні,

але стан не поширюється далі. Пандемія – це всесвітнє поширення нової хвороби [2]. При пандемії спалах інфекційного захворювання, що виникає на широкій географічній території, має високу поширеність, зазвичай вражає значну частину населення світу.

Слід відзначити, що історія знає приклади пандемій таких хвороб як холери, чуми і грипу, які відіграли важливу роль у формуванні людських цивілізацій. Приклади значних історичних пандемій включають пандемію чуми у Візантійській імперії в 6 столітті н.е., чорну смерть, яка поширилася з Китаю та в 14 столітті поширилася в Європі, або пандемія грипу 1918–1919 років, яка виникла в американському штаті Канзас і поширилася на Європу, Азію та Острови в Південній частині Тихого океану.

Після пандемії 1918–1919 рр. було ще дві пандемії грипу 20-го століття: у 1957 р. пандемія азіатського грипу та у 1968 році – Гонконзька пандемія грипу. Гонконзька пандемія грипу, яка тривала до 1969–70 років, спричинила від одного до чотирьох мільйонів смертей.

У березні 2020 року ВООЗ оголосила про пандемію спалах нового важкого гострого респіраторного синдрому коронавірусу 2 (SARS-CoV-2). Зараження коронавірусом викликало хворобу, відому як коронавірусна хвороба 2019 (COVID-19).

Пандемія суттєво вплинула на тренди розвитку світової економіки, не залишивши остеронь жодній країні. Перш за все, це пов'язано із жорсткими карантинними заходами, які ввели уряди багатьох країн: закриття торгово-розважальних центрів, заборона відвідань усіх масових заходів, обмеження у пересуванні як в межах країни, так і при перетині її кордонів, скорочення виробництва (через встановлення лімітів одночасного перебування працівників в одному приміщенні) тощо. Окремі компанії перевели своїх працівників на режим роботи «на дому», інші ж змушені відправляти своїх працівників у відпустку [3].

Падіння світового ВВП як результат пандемії, сягнуло позначки 1,5%. Американський провайдер фінансової інформації «Bloom-berg» наводить данні, що світова економіка втратила 5 трлн дол. США впродовж 2020–2021 р [4].

Разом з тим, пандемічна ситуація з появою важкого гострого респіраторного синдрому коронавірусу 2 (SARS-CoV-2) з Китаю поставила під загрозу людські життя і заставила функціонувати системи охорони здоров'я багатьох країн в режимі надзвичайної ситуації. Поширення коронавірусу по всьому світу, не тільки призвело до значних втрат людського населення, а і завдало серйозних економічних наслідків, і здійснило вплив на різні аспекти нашого життя, включаючи охорону здоров'я та доступність лікування.

Широке розповсюдження хвороби у світовому масштабі не лише висвітлило нагальну потребу в ефективному лікуванні, а й прискорило та трансформувало процеси, що регулюють доступ до медичних послуг та ліків.

Фактично відбулась переоцінка систем охорони здоров'я, прискорились процеси, які стимулюють інновації в медичній сфері, від розробки вакцин безпрецедентними темпами до поширення онлайн консультацій лікарів, обговорення забезпечення шляхів рівного доступу до отримання послуг в сфері охорони здоров'я. Пандемія змусила нас переосмислити та адаптувати наші підходи до доступності лікування, підкреслила взаємопов'язаність нашого світу та спільну відповідальність за збереження глобального здоров'я.

Проте розподіл і доступність вакцин виявили глибоку нерівність, що ставить питання про етику, економіку та логістику забезпечення імунізації в глобальному масштабі.

За інформацією Глобального альянсу з вакцин та імунізації (Global Alliance for Vaccines and Immunisation), створеного за участю ВООЗ, у 2020 р. в розробці знаходилося більше 170 вакцин-кандидатів [5]. Такі відомі імена, як Pfizer/BioNTech, University of Oxford/AstraZeneca, Johnson & Johnson, Sanofi/GSK, CureVac і Moderna, стали синонімами вакцин, компанії привернули широку увагу громадськості до своєї діяльності.

Крім розробки вакцин, постало питання пошуку механізму, не тільки пов'язаного з прискоренням розробки та виробництва вакцин проти COVID-19, засобів діагностики та лікування цієї хвороби, а також пошуку механізму, який би гарантував швидкий, чесний і справедливий доступ до таких вакцин для людей у всіх країнах. Таким рішенням стала ініціатива – COVAX.

COVAX спільно очолюють Коаліція з інновацій у сфері готовності до епідемій, Gavi та Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ), а також ключовий партнер з реалізації – ЮНІСЕФ [6]. COVAX є частиною АСТ Accelerator – глобальної співпраці, спрямованої на прискорення розробки, виробництва та забезпечення справедливого доступу до тестів, лікування та вакцин проти COVID-19 [7].

Нововведенням у діяльності COVAX стала ідея прямого розподілу вакцин, внесених до списку екстреного використання, неурядовим організаціям, тобто гуманітарним організаціям, поряд із виділенням коштів суверенним країнам. Надання таким організаціям вакцин з метою їх розповсюдження означало відсутність географічних обмежень і можливість для реагування на гуманітарні потреби в будь-якому регіоні, незалежно від статусу учасника COVAX.

У 28 країнах світу, де діє план гуманітарного реагування, COVAX є основним постачальником доз від COVID-19, які вводяться в таких умовах. Станом на середину червня 2022 року було поставлено 320 мільйонів доз. Виділення коштів і поставки через сам COVAX дозволили урядам захистити біженців та інші вразливі групи в Ірані та Уганді [8].

Отже, COVAX, стала глобальною ініціативою, направленою на забезпечення справедливого доступу до вакцин проти COVID-19. Започаткована у відповідь на пандемію COVID-19, COVAX об'єднує уряди, міжнародні організації, фармацевтичних виробників та різні зацікавлені сторони для прискорення розробки, виробництва та розповсюдження вакцин проти COVID-19. Ініціатива зробила значний внесок у гуманітарні ситуації і є основним постачальником доз вакцини проти COVID-19 у багатьох країнах, які мають плани гуманітарного реагування. Вона працює на принципах справедливої системи розподілу, прагнучи забезпечити доступ до життєво необхідних вакцин навіть країнам з низьким і середнім рівнем доходу.

Загальне право на охорону здоров'я, рівність і недискримінація, доступ до інноваційних методів лікування та до інноваційних лікарських засобів є фундаментальними принципами справедливого і недискримінаційного доступу до послуг охорони здоров'я. Сучасні медичні технології, брендові лікарські засоби, необхідні вакцини повинні бути доступними для всіх людей відповідно до їхніх потреб у сфері охорони здоров'я, незалежно від фінансових бар'єрів, ресурсів країн, географічного розташування, чи від характеру хвороби.

Висновки. Пандемія коронавірусу відіграла ключову роль у приверненні уваги світової спільноти до критично важливого питання доступу до вакцин. Масштаби поширення коронавірусу прискорили розробку і виробництво вакцин, водночас виявивши етичні, логістичні та економічні складнощі забезпечення справедливого доступу до них. COVID-19 з його наслідками для громадського здоров'я, економіки та повсякденного життя став суворим нагадуванням про те, що доступ до вакцин, як і будь-яких інших інноваційних лікарських засобів – це не просто медичний чи науковий виклик, а фундаментальне право людини, яке вимагає міжнародної співпраці та колективних дій задля забезпечення добробуту населення планети.

Список використаних джерел:

1. Haitham Saeed, Hasnaa Osama, Yasmin M. Madney, Hadeer S. Harb, Mona A. Abdelrahman, Carsten Ehrhardt, Mohamed E. A. Abdelrahim. COVID-19 current situation and recommended interventions. *Pub Med*. 2021. № 75(5). URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/33278855/> (дата звернення: 18.10.2023 року).
2. What is a pandemic? *Health Direct*: веб-сайт. URL: <https://www.healthdirect.gov.au/what-is-a-pandemic> (дата звернення: 18.10.2023 року).
3. Долбнева Д. В. Вплив COVID-19 на економіку країн світу. *Світова економіка та міжнародні відносини*. 2020. № 1(43). URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2020-1_0-pages-20_26.pdf (дата звернення: 18.10.2023 року).
4. The Covid Resilience Ranking. *Bloomberg*: веб-сайт. URL: <https://www.bloomberg.com/graphics/covid-resilience-ranking/#ranking> (дата звернення: 18.10.2023 року).

5. COVAX explained. *Gavi*: веб-сайт. URL: <https://www.gavi.org/vaccineswork/covax-explained> (дата звернення: 18.10.2023 року).

6. Working for global equitable access to COVID-19 vaccines. *World Health organization*: веб-сайт. URL: <https://www.who.int/initiatives/act-accelerator/covax> (дата звернення: 18.10.2023 року).

7. Covax. *Gavi*: веб-сайт. URL: <https://www.gavi.org/covax-facility> (дата звернення: 18.10.2023 року).

8. Taking Stock of Humanitarian Access to Pandemic Vaccines. *Gavi*: веб-сайт. URL: <https://www.gavi.org/news-resources/knowledge-products/taking-stock-humanitarian-access-pandemic-vaccines> (дата звернення: 18.10.2023 року).

